

исто време обележје и научног и популарног дела написаног живим и лепим стилем. То је чини особито препоручљивом за студенте класичне филологије, као и за ширу читалачку публику. Штета је само што се код нас енглески језик још недовољно учи и сразмерно мало зна.

Б. М. Сџебановић, Скопје.

THE KNOSSOS TABLETS, a transliteration by Emmett L. Bennett, John Chadwick, Michael Ventris, *Second edition with corrections and additions* by JOHN CHADWICK with the assistance of FRED HOUSEHOLDER. Institute of Classical Studies, Bulletin Supplement № 7, London 1959, pp. 137, 4°.

Од трите вида писмени документи (хиероглифски, линеар А и линеар В) што ги откри Еванс при своите раскопки на кноскиот дворец (1900—1905) најголем интерес разбудиле натписите со т. н. *линеарно В писмо*, зашто од нив се најдоа најмногу плочки во Кнос, а подоцна се открија такви и на неколку места во сувоземна Грција. Но токму овие кноски натписи останаа најдолго време непознати. Со исклучок на еден мал број од нив¹⁾, тие беа објавени одвај половина век по нивното наоѓање. Надевајќи се дека ќе успее сам и да го прочита писмото, Еванс го одлагаше полноо публикување на овие натписи, но при тоа го затече смртта во 1941. г. Работата над натписите со линеарното В писмо ја продолжи неговиот соработник John Myres, кој со помошта на други учени (особено А. Кобер) успеа да го заврши и издаде започнатото од Еванса дело *Scripta Minoa II (SM II)* во 1952. г., т. е. нешто малу подоцна од објавувањето на пилските плочки од E. Bennett²⁾.

Во *SM II* беа објавени околу 1700 натписи со фотографии и цртежи. Бидејќи делото беше базирано само на фотографиите, а не и на оригиналните плочки, не е чудно што во транскрипциите на знаците и текстовите беа допуштени многу грешки од различен вид. Bennett, којшто имаше можност да работи со оригиналите во 1950. г., даде поточна транскрипција на зборовите од овие натписи во својот *Minoan Linear B Index* (1953) со корекциите во *Minos III*, 2 (1955) pp. 122—125.

Отпечатена во ограничен број примероци, *SM II*, иако со ред недостатоци, за кусо време беше исцрпена, а интересот кон линеарното В писмо се повеќе растеше по неговото дешифрирање од M. Ventris во 1952. г. За да им излезе во пресрет на учените што сакаа да работат со овој материјал, Институтот за класични студии во Лондон даде да се објават кноските натписи во латинска транскрипција според фонетската вредност на знаците, откриена од Ventris. Првата таква транскрипција, направена под редакцијата на R. Browning и објавена како *Supplementary Paper № 1 BICS 1955.*, покрај натписите од *SM II* заедно со корекциите и сврзувањата на одделни фрагменти од Bennett, опфати и околу 350 други фрагментарни натписи, транскрибирани првпат од Bennett во 1950. г. Овде беа допуштени исто така извонредно многу грешки (cf. L. Palmer, *Gnomon* 27 (1955) pp. 595—603), та се наложи веднаш да се изврши основна ревизија на ова издание.

¹⁾ A. Evans, *Annual of British School at Athens* 6 (Session 1899 — 1900) pl. I; Во *Scripta Minoa I*, Oxford 1909, каде што беа објавени натписите со хиероглифско и линеарно А писмо, на стр. 38—54 Е. даде неколку цртежи и фотографии од линеарното В писмо; потоа дури во *Palace of Minos IV*, Oxford 1935, p. 591ss. објави вкупно околу 120 плочки. Освен тоа се објавени од J. Sundwall 38 други документи во *Soc. Scient. Fenn. Comm. Hum. Litt.* IV, 4 (1932), како и во *Acta. Acad. Aboensis, Hum.* X, 2 (1926), pp. 1—45.

²⁾ Emmett L. Bennett, *The Pylos Tablets, a preliminary transcription*. Princeton U. P. 1951. Натписите со линеарното В писмо на вази од сувоземна Грција: Теба, Тиринс, Елевсина, Орхомен и Микена ги објави пред тоа G. Pugliese Carratelli во *Le iscrizioni preelleniche di Haghia Triada in Creta e della Grecia peninsulare* (Monumenti antichi 40 (1945), pp. 422—610

Ventris и Chadwick го проверија читањето на Browning со оригиналните плочки во Музејот на Ираклион и установија дека од 2080 текстови, колку што се содржеа во неговото издание, 1100 бараат делумична или исцела модификација, а освен тоа требало да се додадат и 1524 нови фрагменти. Корекциите и додатоците кон ова издание Ventris и Chadwick му ги испраќаат на Bennett, кој од своја страна ги додава своите корекции и забелешки. Така, во 1956. г. се појави ново издание на кноските плочки со латинска транскрипција (*KT*) од тројцата споменати автори, а пишувано на машина од самиот Ventris. Таму каде што авторите не се согласуваат меѓу себе, или кога ќе се јави неслагање меѓу нивното читање и читањето на *SM II* или Индексот на Bennett, кон транскрипциите се додадени и разликите со соодветните скратеници: V, C, B, *SM II*, или Index. Ова издание ги содржи следниве натписи³⁾:

- 1—1574 откопани во 1900—1903; нумерирани дефинитивно од Еванса
1575—1615 откопани во 1900—1903; провизорно транскрибирани и нумерирани од Еванса.
1616—1621 откопани во 1900—1903; провизорно транскрибирани од E.; ненумерирани.
1628—1640 Ненумерирани плочки, вклучени меѓу табелите на *SM II*.
1641—1643 Плочки изгубени во Вила Ариадне и повторно најдени во 1949.
1644—1654 Плочки дадени од Еванса на Ashmolean Museum, Оксфорд.
1701—1715 Печати, етикети (1714) и фрагмент од натпис на ваза (1715).
M1—M27 Плочки загубени во Вила Ариадне и повторно најдени во 1949.
M126—M138 Плочки загубени во Вила Ариадне и повторно најдени во 1949.
0401—0495 Плочки најдени во 1904 и дефинитивно нумерирани од Еванса.
5000—6068 Фрагменти првпат транскрибирани од Bennett во 1950. г.
7000—8075 Фрагменти првпат транскрибирани од Ventris и Chadwick во 1955. г.

KT беа наменети за привремена употреба додека не се објави полниот *corpus* на кноските плочки во нивната оригинална форма со цртежи, евентуално и со фотографии. Издавањето на еден таков корпус, меѓутоа, бара повеќе време (тој се приготвува во Кембриџ под редакцијата на J. Chadwick) и сè додека не се објави тој, ќе има потреба од привремени транскрипции. Со оглед пак на тоа што книгата *KT* беше веќе исцрпена, се наложи последнава да се преиздаде. Таа работа ја изврши J. Chadwick со припомош на F. Householder. Како што се вели во предговорот на *KT*³, авторите го препечатуваат текстот од првото издание со мали измени и дополненија (тоа особено се однесува за првите 96 страни), инаку книгата останува во истата форма во која ја замислил Ventris.

Да видиме во што се состојат тие измени и дополненија прво на текстот до 96 стр. — Тука се поправени оние малу печатни грешки (некои од нив забележени уште порано, cf. *Gnomon* 29 (1957) p. 116) и некои ситни пропусти во првото издание, како: измена во редот на натписите (cf. Lc 560 и 561), прецизирање на читањето, н. пр.: *e-ko-so* (Da 5218) m. *e-(ko)-so*; *a-ze-ti-nu-ja* (L 1568 edge) m. *a-ze-ti-nu-ja*; *mi-to-we-sa a-ra-ro-mo-te-me-na* (Sd 0415,2) m. *a-ra-ro-mo-te-me-na* или *KU-KA-NO* (Dc 1337 & 1393) m. *KU-KA-RO*; *ke-ra-ja-pi* (Sd 0415,1) m. *ka-ke-ja-pi*.

Дополнети се натписите со зборови што се пропуштени случајно во првото издание, а одбележени во Индексот на Bennett, н. пр. во: Ap 5748 додава 3. p.)-ti-ta o-sa-po-to WOMAN 9 (; C 5016 rev. 1)-ne-wa, 2. vacat SHE-GOAT 1 (; Da 1098 edge) ((*ki-ne-re-ra* / *pa-ra* RAM 100)); ((*wa-du-ri*)) F 456 rev.; K 775)*47-ti-jo POT *U; X 5096 (=643=956); — 5040 *a-vo* (varia lectio). Го прима сврзувањето на Sd 0450+0483 од Bennett, cf. *Minos* V, 2 p. 207. Додава 5 нови плочки: Ak 6068 (сврзана со 5876+), X 314, —1573, —5050 и —5902.

³⁾ Плочките го носат својот инвентарен број, а распределени се, според содржината и идеограмата, на 67 серии (Ag, Ai, Ak, Am, Ap, As; B; Ca, Ce, Ch, Co, C; Da, Db, Dc, Dd, De, Df, Dg, Dk, Dl, Dm, Dn, Do, Dv, Dw, Dx; E; Fh, Fp, Fs, F; Ga, Gg, Gv, G; J; K; Lc, Ld, Le, L; Mc, M; Nc, Np, Oa, Od, Og; Pp; Ra, R; Sc, Sd, Se, Sf, Sg, So; Uc, Uf, U; Vc, Vd, V; Wb; Ws; X).

Наместа (cf. Ap 5864, 2; B 799, 5; F 841 & 867, 2, 3; Vc 312) се обидува да прочита некој знак повеќе. Го ревидира читањето на B 101, 1, каде што се откажува од својот поранешен предлог *du-te-re*; cf. слично и Ch 979.

На маргините покрај некои транскрипции се додадени кратки забелешки со кои или се укажува на изворите (cf. As 608, 2; —609,2; —1517,8; Db 1204; E 0465; V 60,1 b) или се упатува на др. натписи (cf. Dv 672; L 647+; —5646; Sc 242 rev.; So 0432; X 69; —956;—1460 и др.) или пак се даваат сугестии и појасненија за некои натписи (н. пр. C 911,8; X 681). Овде треба посебно да се нагласи забелешката за C 1582 *to- *85-ai-ta*, од каде што се гледа дека и во овој случај знакот *85 бил почетен.

Повеќе измени се внесени во серијата од 7000—8075, т. е. во натписите што се првпат прочитани од Ventris и Chadwick. Во јули 1958. г. Chadwick уште еднаш го спореди текстот на овие натписи со оригиналните плочки во Ираклион и пак ја провери нивната транскрипција. Своите измени и додатоци (околу 100 на број) во оваа серија ги одбележува со иницијалот C. И тие се од сличен карактер како и претходните.

Најмногу има дополненија, кои се резултат на усилбите да се прочита нешто повеќе или подобро отколку што било прочитано или претположено порано. Такви се местата: Ak 7005,1; —7020,2; —7022, 1, 2, 3; C 7063, 3; D 7067bis; —7080; —7096; —7136; —7183B; —7249; F 7341, 2; —7348, 3+ rev. 2, 3; —7362+ rev.; L 7375; O 7388 edge; L 7395; L 7409 rev; So 7485 edge, Uf 7488; U 7502; D 7503 a, b; D 7542 A,B; X 7609; —7615; —7712 A, B; —7713; —7714; —7718; —7719; —7722; —7726B; —7740; —7751; —7779; —7800; —7803rev.; —7805; —7858; —7859; —7867; —7879; —7913; —7933; —8032.

Извршени се корекции на поранешното читање: C 7063, 2; —7067; D 7085B; —7103; —7210; —7240; —7280; —7300; L 7378; Sc 7475; V 7513; U 7516; X 7543; X 7544; —7549B; —7664; —7711, 3; —7741; —7742; —7745; —7757; —7758; —7770; —7785; —7804; —7814; —7823; —7845; —7849; —7851, 2 (*ka-ru-no m. ku-ru-no*); —7852; —8071 и D 7181 врз основа на други места.

Додадени се забелешки за поедини знаци, идеограми или за состојбата на плочките, како Ak 7023; B 7034; C 7060; D 7102; —7105; —7135; —7295; —7314; F 7352; L 7386; Og 7444; Uf 7489; U 7498; —7510; X 7555; —7575; —7644; 7743; —7799; —7980.

На крајот (pp. 120—122) има додадено 40 нови фрагменти од натписи. Шеснаесет од нив (№. 8100—8115) беа публикувани од Chadwick во *Annual of the British School at Athens* vol. 52 (1957) pp. 147—151 со коментар, а за тоа: како, кога и каде се најдени фрагментите известува на истото место G. L. Huxley. Броевите 8120—8143⁴⁾ претставуваат сосема нова група на досега необјавени фрагменти, транскрибирани од Chadwick во јули 1958.

Согласувањето на броевите од плочките со нивните серии (pp. 123—137) е наполно ревидирано врз основа на согласувањето од M. Lejeune, *Mémoires de philologie micéenne* I pp. 349—365. Последните две непaginирани страни ја содржат фонетската и идеографската вредност на знаците од линеарното B писмо.

*

И покрај големиот број корекции и дополненија, особено меѓу фрагментите, во ова издание се среќаваат малу досега непознати цели зборови и форми. Ке одбележаме неколку од нив. Нивната идентификација, поради фрагментарноста на текстот, се базира само на етимолошкиот метод. Така, *e-pi-ke-to* (E 8122) би можело да биде *ἐπί-κετο* (= *ἐπί-κετα*) 3. л. синг. през. од *ἐπί-κεται*; *dwo-jo* (X 8126) = *δωῖος* — *dwoi-ios* cf. ст. инд. *dwayáh*, „двоен“ „дупл“.

Особено е интересен зборот *da-i-ra* на работ од O 7388. Тој веројатно означува NP *Δαῖρα* кое е изедначено со *Δαῖτρα* (како епитет на Деметра и Персефона, cf. Aisch. fr. 277). Врз основа на микенскиот збор *da-i-ra* може да

⁴⁾ Иако се последните инвентарни броеви многу високи, всушност има само 3983 цели и фрагментарни натписи од Кнос. Разликата се јавува поради пропуштените броеви меѓу одделните серии; 1622—1627; 1655—1700; M28—125; 1716—4999; 6069—6999; 8076—8099 и 8116—8119.

се претпостави дека формата *Daīra* е постара од *Daēra*, и дека *i* тука не е епентетско, ами било во коренот на зборот. Јотата во *da-i-ra* сигурно означува одделен слог, но дури и да е од дифтонг, во кноските натписи не е необично бележењето на дифтоншкиот елемент *i* (cf. *a-na-i-ta*, *a-pe-i-si*, *ko-to-i-na*).

Овде може да се одбележи и еден нов знак за идеограма во вид на круг со три неполно повлечени црти, која што се среќава во U 7510 и X 8127.

Јасно е дека транскрипциите не можат наполно да ги заменат фотографите и дртежите на плочките, но ова издание, како и првото, во тој поглед стои на голема висина поради акрибијата со која авторите пристапија кон работата. Печатните грешки во второто издание се, речиси, избегнати. Од начинот по кој се предадени текстовите човек стекнува до извесна степен претстава и за формата на натписите. Зборовите пишувани на плочките со покрупни букви се предадени со верзал, а другите податоци за состојбата на натписите се покажани со познатите епиграфски сигли. Драгоцени се напорите на Chadwick да прочита нешто повеќе и поточно во кноските натписи. Но иако човек може наполно да се довери на неговите транскрипции, сепак остануваат многу несигурни места кои бараат нови проверки. Транскрипциите пак без фотографите не можат да се контролираат и затоа со нетрпение се очекува поскорото публикување на проектираниот *corpus*.

Најпосле, овде би можела да се одбележи и една мала недоследност. Во транскрипциите се земени истите вредности на знаците што се употребени и во првото издание. Само двојниот знак *wo-wo* е предаден со *dwo* (cf. X 360 *ma-si-dwo*; X 8126 *dwo-jo*) според откритието на Risch (cf. *Minos V*, p. 28s.). Авторот на ова издание призна дека знакот бр. 16 има вредност *qa* (cf. *Athenaeum* NS 36 (1958) p. 302s.) и кога го замени *wo-wo* со *dwo*, требаше и вредноста *pa*₂ да ја замени со *qa*. Исто така, со откривањето на PY Sa 1266 стана наполно јасно дека вредноста на *71 е *dwe* (*te-mi-de-we-te*) и зборовите *te-mi-*71-te*, *te-mi-*71-ta* кои се повторуваат десетина пати во кноските плочки, можеа сосема слободно да се предадат со *dwe* м. *71. Да се надеваме дека во корпусот ќе биде отклонета оваа недоследност во транскрипциите и дека не само овие, ами и другите знаци што се предадени со бројки ќе си ја добијат својата вистинска фонетска вредност.

П. Илиевски, Скопје

D. R. SHACKLETON BAILEY, *Towards a Text of CICERO: AD ATTICUM* Cambridge University Press, 1960, pp. IX+104, price 27s. 6d.

Авторот го приготвува текстот на Цицероновите писма *Ad Atticum* IX—XVI кн. којшто ќе се објави во едицијата *Oxford Classical Texts*. Прикажуваната книга претставува дел од подготовката на тоа издание. Вклучително со Appendix-от и Addenda овде се разгледуваат околу 180 оштетени или тешки за разбирање места од I—XVI кн. на Цицероновите писма до Атика. Споредувалки ги досегашните изданија со околу дваесетина ракописни зборници, фрагменти и маргиналии на текстот, авторот предлага ново читање и толкување на тие места, убеден дека „современиот издавач стои далеку поблиску до архетипот, отколку неговите претходници“ (p. VII). Како резултат од проучувањето на овој текст тој има и порано објавувано свои емендации во *Proc. Camb. Phil. Soc.* III (1954—5), pp. 26—31, *ibid* IV (1956—7), pp. 13—18, *J. R. S.* 1956, pp. 57—64. Оваа книга содржи поголем број такви поправки и реинтерпретации, без да претендира дека се и тие исцрпни и завршени. Нив ги објавува одделно од текстот со цел да предизвика критика меѓу класичните филолози, за да може, евентуално, да измени некои свои поставки и заклучоци пред да влезат во неговиот дефинитивен текст.

Авторот најчесто се запира на оние места над кои се запирале и други издавачи и коментатори пред него. По спорните прашања тој обично земаа свое становиште кое не е секогаш наполно оригинално, ами од повеќето различни мненија го избира она што му се чини најверојатно (cf. I, 16, 13; XII, 32, 2; XIII 21, и др.). Но во поголем број случаи тој дава свои нови предлози и решенија од различен вид. Наместа само со промената на интерпункцијата (cf. I, 16, 10;